

6. Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навч. посіб. / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко. – Херсон : РІПО, 2006. – 92 с.
7. Лощенова І. Ф. Ровиток ідей полікультурного виховання у світовій педагогічній думці / І. Ф. Лощенова // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1–2. – С. 68–77.
8. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Л. Є. Перетяга. – Харків, 2008. – 20 с.
9. Сиротенко Г. О. Шляхи оновлення освіти : наук.-метод. аспект. Інформаційно-методичний збірник / Сиротенко Г. О. – Х. : Основа, 2003. – 96 с.
10. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Якса Н. В. – К., 2009. – 574 с.
11. The International Encyclopedia of Education. – Oxford : Rergamon Press, 1994. – V. 7. – P. 39–62.

РЕЗЮМЕ

С. А. Авхутская. Поликультурная компетентность личности как результат поликультурного образования.

В статье изложены дефинитивный и ретроспективный анализы теоретических основ поликультурного образования, результатом которого является формирование поликультурной компетентности личности.

Ключевые слова: поликультурность, поликультурное образование и воспитание, компетентность, поликультурная компетентность личности.

SUMMARY

S. Avhutskaia. The article analysis the theoretical bases of multicultural education.

Multicultural competence of person are examined as a result of the multicultural education.

Key words: multiculturalism, multicultural education, competence, multicultural competence of the person.

УДК 37.014.25:378:316.42

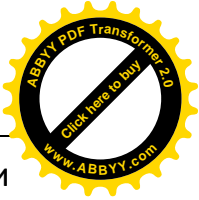
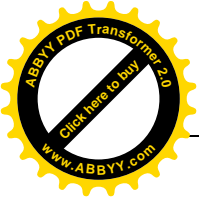
С. В. Вербицька

Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка

СТРУКТУРНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНО-ЛОКАЛІЗАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ

У статті здійснено аналіз сутнісних характеристик глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти. Визначено основні компоненти освітньої суперструктури сьогодення, досліджено взаємозалежність її складових. Запропоновано схематичне зображення структурно-процесуальних особливостей здійснення інтернаціоналізації вищої освіти в умовах впливу глобалізаційно-локалізаційних вимірів на творення освітньої політики.

Ключові слова: глобалізація, локалізація, інтернаціоналізація, сутнісна характеристика, вища освіта, взаємозалежність, освітня супермодель сьогодення.

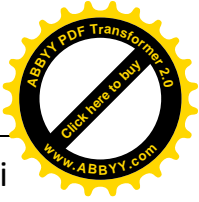
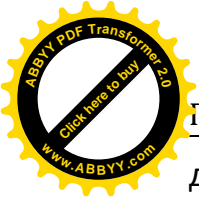

Постановка проблеми. У кінці минулого століття різні представники академічної світової громади: науковці, політики, консультанти, експерти міжнародних організацій одноставно пророкували інтернаціоналізації роль провідної тенденції розвитку вищої освіти. В умовах важкокерованих глобалізаційних процесів численні міжнародні академічні авторитети одноставно і незаперечно пов'язували майбутнє вищої освіти з процесом інтернаціоналізації. На сьогодні можна з упевненістю сказати, що їх сподівання справдилися, адже дослідження, які проводяться великими університетськими центрами, професійними організаціями з питань міжнародної освіти, регіональними політичними і міжнародними організаціями, свідчать про пандемічний характер інтернаціоналізації вищої освіти, яка поширюється різними континентами і вражає різноманітністю форм, суб'єктів організації та кількістю пропонентів і опонентів.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз науково-педагогічної літератури та інформаційно-аналітичних доповідей міжнародних організацій засвідчив, що дослідження сутності процесу інтернаціоналізації вищої освіти стало предметом вивчення широкого кола науковців. Так, концептуальні засади процесу інтернаціоналізації вищої освіти розробляли Ф. Альтбах, С. Арум, Дж. Ван де Ватер, М. Ван дер Венде, З. Квіанг, А. Лютен-Люб, С. Маргінсон, Дж. Найт, А. Сбруєва, П. Скотт, У. Тайхлер, М. Харарі та ін.. Мотивації суб'єктів організації процесу на національному й інституційному рівнях аналізували Ф. Альтбах, М. Ван дер Венде, Б. Вехтер, Х. де Віт та ін. Процесуальні особливості впровадження стратегій інтернаціоналізації вищої освіти досліджували М. Ван дер Венде, Дж. Дейвіс, Х. ван Дійк, Дж. Найт, Р. Рудзкі та ін. Порівняльна інтерпретація понять «глобалізація» та «інтернаціоналізація» стала предметом дослідження Ф. Альтбаха, Дж. Бентлі, Д. М. Віндхема, Х. де Віта, Р. Еланда, С. Каннігхема, Х. Келлена, Г. Макберні, Дж. Найт, Й. Ріана, Я. Садлака, А. Сбруєвої, Л. Стедмана, У. Тайхлера та ін.

Мета статті – визначити структурно-процесуальні особливості інтернаціоналізації вищої освіти в умовах впливу глобалізаційно-локалізаційних вимірів творення освітньої політики.

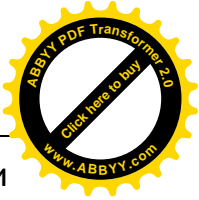
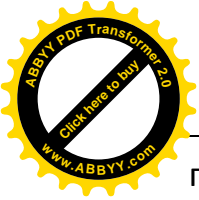
Виклад основного матеріалу. Незважаючи на популярність явища інтернаціоналізації вищої освіти, в сучасній педагогічній теорії не існує його єдиного загальноприйнятого визначення. Виправданням цього, на нашу

думку, може бути багатогранність і поліаспектність концептуальної сутності досліджуваного феномену. Науковці зосереджують увагу на різних його вимірах під час дослідження, зокрема на цільовому, структурному, процесуальному, формально-правовому та інших аспектах.

За основу в нашому дослідженні ми пропонуємо взяти класичний варіант тлумачення інтернаціоналізації вищої освіти як університетоцентричного процесу, запропонованого відомою канадською дослідницею Дж. Найт: *«Інтернаціоналізація – це процес інтеграції міжнародного, інтеркультурного і глобального вимірів у цілі, навчально-наукову і дослідницьку діяльність ВНЗ або новітні види надання післясередньої освіти»* [6, 2]. На нашу думку, запропонована інтерпретація розкриває змістовий аспект проблеми, але зовсім не відображає цільових і структурно-процесуальних характеристик інтернаціоналізації, тому ми пропонуємо доповнити подане вище визначення міркуваннями американської колеги Дж. Найт – Б. Дж. Еллінгбо. *Інтернаціоналізація, на її переконання, є процесом набуття університетом або коледжем міжнародної перспективи, що означає здійснення спрямованої на майбутнє діяльності, для якої є характерним інтердисциплінарний характер; вона передбачає залучення вищої адміністрації, яка розробляє бачення такої перспективи для інституції в цілому та систему мотивації до участі в ній широкого кола зацікавлених сторін; набуття всіма членами академічної спільноти глобального та компаративного мислення, навичок взаємодії для вироблення способів реакції на зміни на глобальній політичній, економічній та культурній арені* [3].

Намагаючись визначити механізми взаємовпливу глобально-локальних вимірів розвитку вищої освіти на процес її інтернаціоналізації, ми не можемо не визначитися із сутнісно-концептуальними характеристиками іншого ключового елементу у дихотомії понять «інтернаціоналізація–глобалізація». Відомо українська компаративістка А. Сбруєва наголошує на тому, що в сучасній соціологічній і філософській літературі існує два основоположних підходи до визначення такого багатовимірного і складного феномену, яким є глобалізація: монокаузальний та полікаузальний. Прихильників названих вище логік визначення сутності глобалізації об'єднує, на нашу думку, майже стовідсоткова ідентичність: усі вони солідарні у виборі економічного,

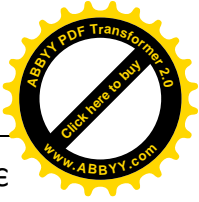

політичного та культурного аспектів як пріоритетних, але представники першої групи (монокаузальний вимір) пропонують включити до переліку ще й екологічний вимір [8, 69–71]. Визначення Д. Хельда, як ми вважаємо, найбільше відображає сутнісні характеристики досліджуваного процесу. Так, науковець зауважкє, що *глобалізація є продуктом розвитку глобальної економіки, транснаціональних контактів економічних структур, що вдаються до спроб нових форм взаємодії, до розвитку міжурядових та квазінадурядових інституцій, інтенсифікації транснаціональних комунікацій та створення нових регіональних військових об'єднань. Глобалізація інтенсифікує всесвітні соціальні відносини, які пов'язують між собою віддалені одна від одної місцевості таким чином, що події, які відбуваються в одному місці, мають своєю причиною інші, що знаходяться дуже далеко, і навпаки* [4, 9].

Аналіз наукової думки вчених з різних країн світу переконав нас у нерозривності і взаємозалежності процесів глобалізації та інтернаціоналізації і засвідчив складність і неоднозначність їх кореляції. Гранди теорії міжнародної вищої освіти, американець Ф. Альтбах та німець У. Тайхлер вважають поняття «глобалізація» та «інтернаціоналізація» близькими одне до одного за своєю сутністю: «Інтернаціоналізація, – пишуть вони у спільній статті, – є абсолютно неминучою. Вона є необхідним супутнім процесом глобальної економіки, зростаючого глобального ринку праці висококваліфікованого персоналу, а також комунікацій, які передають знання через Інтернет» [1, 1].

Дж. Найт і Х. де Віт установлюють причинно-наслідкові зв'язки між досліджуваними нами процесами: «Глобалізація – перенесення технологій, економічних відносин, знань, людей, цінностей, ідей... через кордони. Глобалізація впливає на кожну країну, але по-різному, залежно від історичних обставин, традицій, культури і пріоритетів. Інтернаціоналізація вищої освіти є одним із шляхів, за допомогою яких країна реагує на вплив глобалізації, поважаючи водночас індивідуальність кожної нації. Таким чином, інтернаціоналізація і глобалізація є різними, але динамічно взаємопов'язаними поняттями. Глобалізацію можна розглядати як причину, а інтернаціоналізацію як результат, однак результат, що має активний самостійний характер» [5, 14].

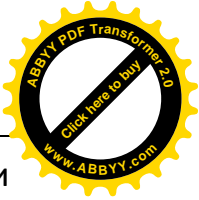
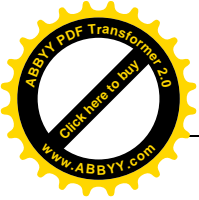
Безумовно, інтернаціоналізація вищої освіти, як і всі інші сфери життя

суспільства, перебуває під впливом глобалізаційних процесів. Не існує такого середовища, де б національна система освіти або принаймні окремі ВНЗ знаходилися в цілковитому вакуумі поза межами дії панівних ідеологій, законів розвитку світової економіки або всюдисущих інновацій ІКТ. Глобальні зміни економічного, політичного характеру є чи не найголовнішими чинниками розвитку інтернаціоналізації освіти.

Так, аналізуючи вплив глобалізації на розвиток вищої освіти в *політичній площині*, ми констатуємо зростання впливу міжнародних структур на розвиток національної освітньої політики. Рішення МВФ, Світового банку, СОТ, ЄС, рекомендації та аналітичні огляди ОЕСР, ЮНЕСКО стали вагомими важелями впливу на формування як глобальної, так і національної освітньої політики. Поширення ідей неолібералізму на освітню сферу переважної більшості країн світу стало ще однією характерною особливістю впливу глобалізації. Ці зрушення призвели до поширення на освіту ринкових механізмів конкуренції; роздержавлення освітньої сфери і приватизації освітніх послуг; розвитку нового менеджеризму; маркетизації демократії, тобто нового сприйняття людини, насамперед як споживача, а не як громадянина; ерозії суверенітету національної держави та повноти її повноважень у сфері соціальної політики тощо.

Економічний аспект глобалізації освіти передбачає передусім якісно нові вимоги до підготовки робочої сили. А. Сбруєва, досліджуючи тенденції реформування середньої освіти розвинених англосовітських країн світу в контексті глобалізації, зазначає, що в умовах економіки знань знижується значення місцезнаходження та розмірів підприємства, домінує орієнтація на людські ресурси, на інтелектуальний капітал [8, 83]. Ще одним виміром впливу економічного аспекту глобалізації на розвиток освіти є комерціалізація освітнього середовища, тобто включення освіти у сферу економічних інтересів бізнесових структур, перетворення школи на арену боротьби за майбутнього клієнта та вигідні прибуткові контракти. Перетворення освіти на предмет міжнародної торгівлі (комодифікація освіти (від англ. commodity – «товар», «предмет споживання») освіти) відкриває для інтернаціоналізації вищої освіти нові можливості, наближаючи ВНЗ світового рівня до нових контингентів потенційних студентів та урізноманітнюючи форми освітніх послуг.

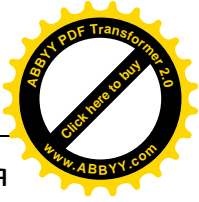
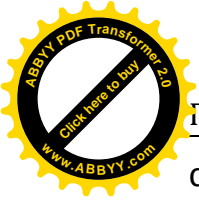
Культурний вимір глобалізаційного контексту сучасної освіти передбачає розв'язання суперечностей між глобальним і локальним; модернізмом і традиціями; жорсткою конкуренцією та ідеєю рівних можливостей.

Безумовно, до чинників розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в умовах глобалізаційних перетворень необхідно зарахувати розвиток інформаційних технологій. Вони роблять можливою віртуальну мобільність, яка призводить до кількісних та якісних змін процесу інтернаціоналізації вищої освіти. Утворення наднаціональних університетських мереж та міжнародних консорціумів також позитивно впливає на розвиток досліджуваного процесу.

Таким чином, з одного боку, інтернаціоналізація вищої освіти обумовлена глобальними викликами політико-економічного характеру, а з другого – її змістово-структурні характеристики зумовлені обмежувачими рамками традицій функціонування певного локального середовища. Отже, інтернаціоналізація вищої освіти відбувається під тиском глобалізаційних тенденцій, продиктованих зовнішнім середовищем, та з урахуванням специфіки національної освітньої політики як країни-експортера, так і країни-імпортера освітніх послуг.

У контексті вивчення процесуальних особливостей інтернаціоналізації вищої освіти ми досліджували механізми взаємодії глобалізаційно-локалізаційних вимірів. З нашої точки зору, цікавою є логіка інтерпретації такої взаємодії, розроблена Дж. Спрінгом, відомим американським експертом з питань глобалізації вищої освіти. Науковець пояснює взаємозалежність глобального і локального вимірів з точки зору так званої «глобальної суперструктури». Серед основних компонентів суперструктури він називає міжнародні організації, які прямо або опосередковано впливають на національну політику; мультинаціональні освітні корпорації та університетські мережі, які сприяють професійному діалогу освітян з різних куточків світу; уряди, які безпосередньо відповідають за соціальну політику в кожній державі. Дж. Спрінг висловлює переконання, що події, які відбуваються на наднаціональному рівні, неодмінно впливають на національну освітню політику і навпаки. Цей двосторонній зв'язок має динамічний характер [7, 1].

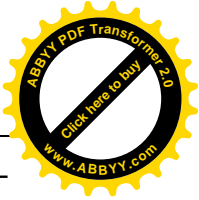
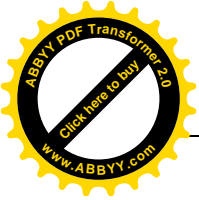
Фактично уряд держави визначає вектор розвитку національної

системи освіти, але це відбувається за обов'язкового врахування глобальних тенденцій розвитку освіти, ретельного вивчення рекомендацій міжнародних організацій, постійного моніторингу статистичних звітів й аналітичних доповідей фахівців мозкових центрів, критичного ознайомлення з прогнозами іноземних професійних експертів тощо. Ураховуючи безпосередню зумовленість розвитку освіти потребами економічного характеру, що є специфічним для доби панування неоліберальної ідеології, державні чиновники намагаються керуватися не лише попитом власних громадян, але й ураховувати реалії наднаціонального характеру, зокрема вивчати ринок освітніх послуг регіонального та глобального рівнів. Конкуренція на світовій арені штовхає уряди держав до впровадження інноваційних стратегій розвитку національної освітньої політики, запозичення передового досвіду провідних країн світу і подальшої його адаптації до політико-економічних особливостей власної держави. Подібна ситуація склалася і на рівні ВНЗ. Через брак фінансування університети змушені набувати якостей підприємницьких структур і вступати в серйозну боротьбу за майбутнього студента. Отже, запровадження нових форм інтернаціоналізації як гідної відповіді на глобалізацію всіх сфер життя суспільства є цілком виправданою і продуктивною інноваційною стратегією розвитку як окремого ВНЗ, так і національної системи освіти в цілому.

Для з'ясування процесуальних особливостей інформаційного обміну між глобальним і локальним середовищами пропонуємо розглянути *теорію ландшафтів глобальної культури*, яка була запропонована А. Аппадурай ще у 1996 р., але, нашу думку, і на сьогодні залишається актуальною. Так, учений виділив:

- етноландшафт (мобільність людей у сучасному світі);
- медіаландшафт (розподіл можливостей виробництва та передачі електронної інформації);
- техноландшафт (рух технологій, у тому числі інформаційних, що не визнає кордонів);
- фінансоландшафт (рух фінансових потоків, що долає фінансові перепони);
- ідеоландшафт (утворення мережі образів, що є часто пов'язаними з державними або опозиційними ідеологіями, ідеями, стратегіями тощо) [2].

Ми впевнені, що в межах останнього виміру глобальної культури – ідеоландшафту найкраще розкривається механізм поширення прогресивних ідей і нових технологій в освіті. Стратегії глобальної освітньої політики (залежно від рівня зацікавленості держави), сформованої наднаціональними організаціями, стають предметом вивчення державних чиновників і згодом відображаються певними чином у планах розвитку національної освітньої політики і стратегіях розвитку окремих університетів. Необхідно зазначити, що у процесі опрацювання на національному рівні глобальні ідеї адаптуються до особливостей локального освітнього середовища. Так, змінюючи локальний вимір, вони і самі модифікуються під впливом все того ж локального середовища. Неперервність і поновлюваність циклу циркуляції ідей у замкнутому глобалізаційно-локалізаційному вимірі пояснюється взаємозалежністю одного компонента від іншого. Так, національну освітню політику водночас можна розглядати як продукт, сформований під впливом глобальних тенденцій, так і базовий матеріал для створення нової глобальної освітньої політики. Отже, запровадження різних форм інтернаціоналізації вищої освіти, зокрема інтернаціоналізації навчальних планів або академічної, програмної, інституційної мобільності, є здійсненням національної освітньої політики, а разом з тим рушійним і визначальним чинником у формуванні тенденцій глобальної освітньої політики. Таким чином, взаємозалежність глобалізаційно-локалізаційних вимірів обумовлює спіралерлдібний рух ідеї від глобального до локального і передбачає постійні якісні модифікації під час її переходу на новий виток розвитку.

Висновки. Об'єднавши ключові ідеї *теорії глобальної суперструктури* Дж. Спрінга і *теорії ландшафтів глобальної культури* А. Аппадурай, ми робимо висновок про те, що освітня суперструктура на сьогодні складається з суб'єктів творення глобальної освітньої політики наднаціонального рівня і суб'єктів організації національної освітньої політики державного рівня, які перебувають у процесі постійної взаємодії. У результаті такої тісної співпраці відбувається трансформація як локального, так і глобального середовища за рахунок інформаційного обміну між суб'єктами цих вимірів. Інтернаціоналізація вищої освіти визначається як одна із тенденцій розвитку національної системи освіти, як адекватна відповідь на глобалізаційні виклики сьогодення, а також як базовий матеріал і моделюючий фактор розвитку глобальної освітньої політики.

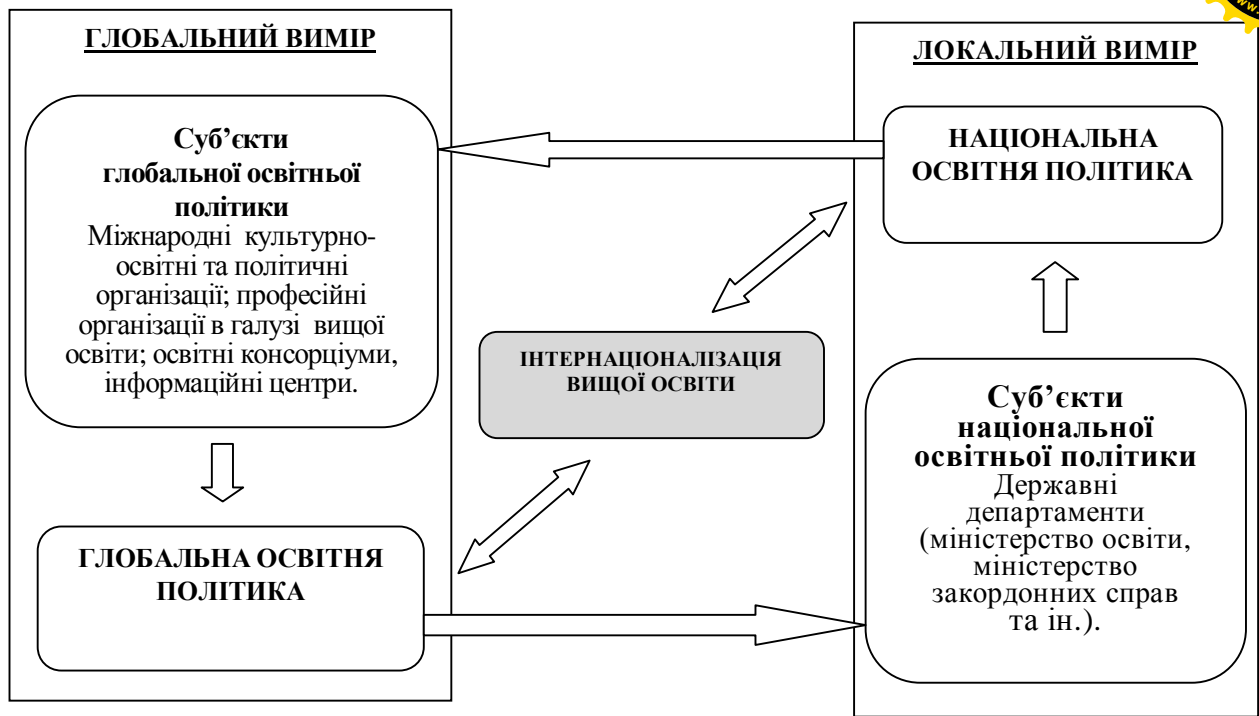

Рис. 1. Структурно-процесуальні особливості здійснення інтернаціоналізації вищої освіти

Як підсумок нашого дослідження пропонуємо схематичне зображення структурно-процесуальних особливостей здійснення інтернаціоналізації вищої освіти за умови впливу глобалізаційно-локалізаційних вимірів на творення освітньої політики.

На подальший розгляд заслуговують проблеми: організаційно-процесуальні особливості діяльності ВНЗ у контексті інтернаціоналізації вищої освіти; типологізація чинників розвитку інтернаціоналізації вищої освіти; механізми впливу наднаціональних структур на формування освітньої політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Altbach P. G. Internationalization and Exchanges in Global University / Altbach P. G., Teichler U. [Електронний ресурс] // The Future of Sponsored Educational Exchanges in an Internationally Mobile Academy: A Symposium convened by the Institute of International Education and the German Academic Exchange Service (DAAD), New-York, 2000. –15 p. – Режим доступу [http://www.daad.org/daadiie/iie/htm]
2. Appadurai A. Modernity at large: cultural dimensions of globalization / Appadurai A. – University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996. – 224p.
3. Ellingboe B. J. The Most Frequently Asked Questions about Internationalization / Ellingboe B. J. – IIE. – Open Doors on the Web, 1997. – 10 p.
4. Held D. (Ed.) Political theory today / Held D. – Stanford : Stanford University Press, 1991. – 372 p.
5. Knight J. Internationalisation of Higher Education / Knight J. // Quality and Internationalisation in Higher Education. – OECD, Paris, 1999. – P. 13–28

